

МИСТЕЦТВО КРАСНОМОВСТВА В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Г. С. СКОВОРОДИ

Вивчаючи історію вітчизняної педагогічної риторики, варто зазначити, що з XVIII століття вчителі займалися професійно-педагогічною діяльністю в різних навчальних закладах, таких як народні школи, духовні семінарії, професійні училища, академії, університети, колегії, гімназії, ліцеї та інститути [3, с. 58]. Сьогодні риторична наука набуває все більшої популярності в освітніх закладах як окремий курс. В Україні риторика здавна була однією з основних гуманітарних дисциплін [3, с. 156]. Зокрема, видатні проповідники й педагоги-ритори Києво-Могилянської академії заклали основи педагогічної риторики, які залишаються актуальними у досі.

Києво-Могилянської академії є одним із найдавніших навчальних закладів в країні. Протягом кількох століть вона була осередком освіти й культури для українських земель. Викладання велося латинською мовою, також вивчали грецьку та церковнослов'янську мови, а також сім вільних наук. Риторика в академії займала особливе місце – її викладали як наукову дисципліну. Одним із найвідоміших випускників академії став Г. С. Сковорода [2, с. 60].

Григорій Савич Сковорода (1722–1794) – видатний представник давньої книжної української мови, поет, філософ, педагог, просвітник та оратор [1, с. 19; 2, с. 116]. Після здобуття освіти в Києво-Могилянській академії він сформувався як мислитель і майстер слова. Подорожуючи Європою, відвідував лекції з різних наук [3, с. 98], а згодом викладав у колегіумах та вів життя мандрівного філософа.

Сучасники свідчили, що Г. Сковорода в повсякденному житті спілкувався простою українською мовою, добре знав народний фольклор й був обізнаний із життям різних верств суспільства [1, с. 20]. Мова Г. Сковорода має два визначення: 1) це мова українських учених XVIII століття [3, с. 59]; 2) це мова «українського бароко з її двома полюсами – церковнослов'янською гомілетикою та народною мовою», тобто літературна мова на народно-розмовній основі [1, с. 20]. Його мовотворчість охоплювала різні жанри та втілювалася у філософських і педагогічних трактатах, байках, поезії, притчах, проповідях та епістолярній спадщині [1, с. 19]. До популярніших поетичних збірок Г. Сковорода відноситься «Сад божественних пісень», а до байок – «Байки Харківські» [2, с. 116].

Мовний стиль Г. Сковорода пов'язаний з українським бароко, що має характерну рису – риторизм [2, с. 116]. У своїх творах він використовував фігуральні вирази, метафоричні конструкції та символи [1, с. 20], а також прийоми та засоби красномовства такі як епітети, перифрази, антитези, ампліфікації, асонанси, метафори. Серед його афоризмів найвідомішими є такі крилаті вислови, як: «Всякому городу нрав і права», «Народ спить, но всякий сон есть пробудний», «Світ ловив мене, та не впіймав», «Сад божественних пісень», «Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитися» [2, с. 116], які залишилися в культурній пам'яті та збагатили українську мову образними значеннями.

Г. Сковорода приділяв увагу узагальнено-образним смислам повчального мовлення, що підтверджують такі його афоризми, як «Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитися», «Найкраща помилка – яку допускають під час навчання», «Святість життя полягає в робленні добра людям». Наведені вислови відображають смислові відношення, які стали основою його логосу, етосу та пафосу [3, с. 59].

Проблему єдності слова та діла Г. Сковорода розглядав у трьох контекстах: морально-естетичному, пізнавально-дидактичному та мовно-виражальному. Система дидактичних принципів була створена педагогом працюючи у Переяславському (1750–1751) та Харківському (1759–1769) колегіумах, де викладав поетику, риторичку, катехізис та грецьку мову. Під час лекції Г. Сковорода використовував діалог, який, на його думку, був «процесом пошуку істини в суб'єкт-суб'єктній взаємодії». У ході діалогу він допомагав своїм учням

пізнавати етичні поняття, такі як щастя, доброта, дружба, любов, чесність, повага. та формулювати власні судження. Метою педагогічної риторики Г. Сковороди було переконати учнів словом через діалог, тим самим допомогти їм знайти істину [3, с. 59], що відрізняє його методику від традиційного монологічного викладання.

Григорій Савич Сковорода – вітчизняний оратор, який переконливими фразами формував особистість своїх слухачів. У своїх висловлюваннях використовував риторичні конструкції, символи та різні мовні засоби для впливу на аудиторію, створення переконливих аргументів та забезпечення виразності своїх ідей. Внесок Г. Сковороди у мовотворчість залишається значущою як для педагогів-сучасників, так і для розвитку української риторики, педагогіки та філософії. Осмислення навчання й цінностей робить його спадщину актуальною не тільки в історичному, а й у сучасному контексті української освіти.

Література

1. Волошук В. І., Хавкіна О. М. Конспект лекцій з дисципліни «Риторика й культура мовлення» для студентів 5 курсу спеціальності «Германські мови та літератури» всіх форм навчання. Запоріжжя: НУ«ЗП», 2024. 104 с.

2. Маковий Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с.

3. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін. Київ: КНТ, 2016. 258 с.

Жадан Богдан Анатолійович

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Кобелєва Д.Л.

Державний біотехнологічний університет

ТВОРЧИЙ УНЕСОК ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Розвиток культури українського народу пов'язаний з іменем видатного філософа, поета й педагога, музиканта Григорія Савича Сковороди, який був однією з найцікавіших постатей в історії української літератури та культури загалом. Його творча спадщина належить до вагомих надбань вітчизняної літератури, його праці посідають унікальне місце в історії української культури. За визначенням Івана Франка, «мислитель, поет і педагог Григорій Савич Сковорода чи найпомітніший з усіх духовних діячів наших XVIII ст. – лишив глибокий слід в історії духовного розвитку народу» [1, с. 12]. Дослідниками його творчості були О. Білецький, М. Возняк, Г. Хоткевич, П. Тичина, І. Драч, С. Кримський, М. Попович, Д. Чижевський.

Його філософсько-літературна діяльність охоплює другу половину XVIII століття. Погляди і переконання Григорія Сковороди формувалися на тлі соціально-економічних процесів цієї доби. Своєю творчістю він проголошує протест проти нерівності, засуджує владолюбність і жадобу наживи духівництва, глитаїв, здирників тощо. Через вірші та епіграми Григорій Сковорода висміює державний лад і притаманні йому недоліки [1, с. 58].

Пізніше автор замислюється над важливими тогочасними проблемами, складаючи філософські притчі та діалоги. Він порушує естетичні, морально-етичні принципи, питання виховання та педагогіки, всебічно розвиненої і високоморальної особистості. Окрім того, Сковорода звертається до питання «побудови світу та сенсу людського життя і щастя» [2, с. 78].

В історії світової української філософської думки мислитель постає одним із засновників концепції, центральним об'єктом якої є людина, її покликання та діяльність. Ця концепція була сформована під впливом античної філософії. Серед багатьох філософських думок первинною для письменника постає ідея самопізнання людини, потреба осягнення свого внутрішнього світу, відчуття власного «я», любові до людей, праці, постійного